

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ТА ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ МУЗИКИ»**

Освітньо-професійна програма: «Початкова освіта»
спеціальність 013 Початкова освіта
Факультет іноземних мов

ОСВІТНІЙ СТУПІНЬ «БАКАЛАВР»

Маріуполь, 2020

Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної дисципліни «Інструментальна та хорова діяльність з методикою викладання музики» для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» за спеціальністю 013 Початкова освіта/авт.- уклад. Мойсеєнко Р.М. Маріуполь: МДУ, 2020. 26 с.

Розробник:

Р.М.Мойсеєнко – кандидат пед. наук, доцент кафедри педагогіки та освіти.

Рецензенти:

Тимофєєва І.Б - кандидат пед. наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету.

Щербакова Н.М. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Бердянського державного педагогічного університету

Методичні рекомендації затверджено на засіданні кафедри педагогіки та освіти

Протокол № від « 13 » травня 2020 року

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету іноземних мов МДУ

Протокол №11 від 17 червня 2020 року

©Мойсеєнко Р.М., 2020 рік
©МДУ, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РОБОТИ	7
<i>Змістовий модуль. Теоретичні основи викладання музичного мистецтва у початковій школі</i>	7
Семінарське заняття 1	7
Семінарське заняття 2	8
Семінарське заняття 3	9
Семінарське заняття 4	10
Семінарське заняття 5	11
<i>Змістовий модуль. Основні види музичної діяльності на заняттях з музичного мистецтва у початковій школі</i>	13
Семінарське заняття 6	Ошибка! Закладка не определена.
Семінарське заняття 7	15
Семінарське заняття 8	16
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ	17
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	18
ОПИС ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ	23
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	25

ВСТУП

Значне місце в системі підготовки фахівців в галузі початкової освіти відіграють навчальні дисципліни естетичного спрямування, якою є «Інструментальна та хорова діяльність з методикою викладання музики», що спрямована на становлення професійної діяльності майбутнього педагога, передбачає оволодіння теоретичними і практичними навичками, необхідними для роботи вчителя на уроці «Мистецтво» у початкових класах.

Особливостями семінарських занять є поглиблення та уточнення знань, здобутих на лекційних заняттях; формування інтелектуальних навичок і вмінь планування, аналізу й узагальнень; опанування навичок організації професійної діяльності; накопичення первинного досвіду організації освітнього процесу в закладі початкової освіти; оволодіння навичками керівництва процесом музичного виховання школярів у майбутній музично-педагогічній діяльності.

Структура семінарського заняття передбачає: попередній контроль знань, навичок і вмінь студентів; формулювання загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язування завдань та їх обговорення; їх перевірка та оцінювання. Оцінки за семінарські заняття враховуються, виставляючи підсумкову оцінку з навчальної дисципліни.

Семінарські заняття з навчальної дисципліни «Інструментальна та хорова діяльність з методикою викладання музики» мають відповідати таким вимогам:

- розуміння з боку студентів необхідності володіти базовими теоретичними знаннями з теорії музики;
- усвідомлення необхідності вироблення навичок і вмінь, що мають професійну спрямованість;
- забезпечення оптимальних умов для формування навичок і умінь та предметних компетенцій;
- навчання студентів раціональних методів оволодіння навичками і вміннями музичної освіти;
- забезпечення самостійної діяльності кожного здобувача вищої освіти бакалаврського рівня;
- дотримання систематичності й логічної послідовності у формуванні навичок, умінь та компетенцій студентів;
- розроблення завдань для семінарських занять з чіткою професійною спрямованістю;
- широке включення в систему практичних занять творчих завдань;
- систематичний контроль за виконанням практичних завдань;
- постійне заохочення навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.

На перших курсах мета семінарів полягає в ознайомленні студентів з особливостями самостійної роботи, з науковою та науково-методичною літературою та методикою роботи з ними, з підготовкою до написання рефератів, їх обговорення. Найбільш семінарські заняття проходять у таких формах: семінар – бесіда, семінар – обговорення відповідей, семінар-конференція.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: забезпечити ґрунтовне володіння майбутніми вчителями теоретичними основами музичного мистецтва, дати уявлення про навчання та виховання особистості основам музики, навчити орієнтуватися в закономірностях, принципах здійснення викладання музичного мистецтва, озброїти навичками аналізу музичних творів, розвинути практичні вміння, що забезпечують музичну творчість та ініціативу в різних видах музичної діяльності.

Завдання:

- свідоме оволодіння студентами теоретичними знаннями з проблем музичного виховання і навчання молодших школярів;
- усвідомлене засвоєння змісту, організаційних форм та методів музичного виховання і навчання дітей молодшого шкільного віку;
- набуття студентами вмінь проектувати, організовувати і реалізовувати пізнавальні, розвивальні і виховні аспекти педагогічної взаємодії в початковій школі;
- забезпечення диференційованого особистісного підходу;
- формування у студентів вміння творчо використовувати в навчально-виховному процесі у початковій школі надбань народної педагогіки, зразків українського музичного фольклору;
- формування у студентів вміння застосовувати в навчально-виховному процесі у початковій школі надбань класичних і сучасних педагогічних досліджень, новаторських ідей;
- розвиток самостійності, творчої активності студентів;
- розширення загальнопедагогічного і загальнокультурного світогляду студентів;
- формування і удосконалення навичок самостійної роботи з різними джерелами в рамках відповідної тематики, з різноманітним музичним репертуаром;
- формування практичних умінь і навичок роботи з дітьми молодшого шкільного віку;
- розвиток творчих здібностей студентів;
- формування у студентів позитивної мотивації до вивчення курсу і майбутньої професійної діяльності.

ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНЦІЙ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ У СТУДЕНТІВ У МЕЖАХ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Професійна підготовка вчителя початкових класів передбачає сформованість музичної компетентності, що є однією із необхідних складових частин професійної компетентності представника педагогічної професії. Саме методика музичного виховання як наука закладає основи, необхідні вчителю для його подальшої самоосвіти та вдосконалення майстерності щодо здійснення мистецької освіти школярів 1-4 класів.

У процесі роботи на семінарських заняттях та підготовки до них у студентів формуються такі освітні та професійні компетенції:

Соціально-особистісні (здатність вибудувати й реалізувати перспективні лінії культурного, морального й професійного саморозвитку та самовдосконалення; здатність критично переосмислювати накопичений досвід; здатність обирати й використовувати оптимальні засоби впливу в межах педагогічної взаємодії, керуватися в діяльності етичними та правовими нормами; здатність до соціальної адаптації, вміння працювати самостійно та в колективі; навички культури соціальних відносин).

Професійні: теоретичні (освоєння понятійного апарату, принципів та методів музичного виховання школярів, управління учнівським колективом; розширення діапазону власних можливостей у сфері професійної взаємодії; організація професійної комунікації у сфері професійної педагогічної діяльності; конструювання власного іміджу, робота над репутацією; ефективна організація робочого місця).

Інструментальні (здатність до здійснення музично-естетичного виховання учнів; самостійно набувати нових знань у форматі специфіки музично-педагогічної діяльності; здійснення критичного аналізу власної практичної підготовки; розвиток умінь етичного впливу у процесі різних видів музичної діяльності; організація творчої психологічно сприятливої атмосфери класі).

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні: лекції, бесіди, обговорення, пояснення.

Практичні: вправи (підготовчі, пробні, репродуктивні, пошукові, творчі, усні, письмові), показ музичного матеріалу, заповнення таблиць, конспектування, написання рефератів, розробка план-конспектів уроків, виконання індивідуальних навчальних проєктів, розробка сценарію музичного виховного заходу, укладання глосарію, тестові завдання.

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо); методи стимулювання мотивації до навчально-пізнавальної діяльності: забезпечення успіху в навчанні.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Методи усного контролю на семінарському занятті: опитування, експрес-опитування; перевірка повідомлень, бесіда, перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; залік.

Методи самоконтролю: самооцінка, самоаналіз.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Змістовий модуль. Теоретичні основи викладання музичного мистецтва у початковій школі

Семінарське заняття 1

Тема: Виховне значення музики як виду мистецтва

Етапи проведення заняття:

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1.Музичне виховання як важливий чинник духовного розвитку особистості.

2. Завдання музично-естетичного виховання в початковій школі.

3.Роль музичного виховання у формуванні естетичних почуттів, естетичного смаку, розвитку музично-творчих здібностей учнів.

1. Розкриваючи перше питання слід зупинитися на тлумаченні основних понять в педагогіці та музичній педагогіці як: «музичне виховання», «естетичне виховання», «музична освіта», «музична культура», «музичний розвиток учня», «естетичний розвиток». З цією метою необхідно провести аналіз визначених понять, що мають місце у науковій та довідковій літературі та занести їх до таблиці.

2. Розкриваючи друге питання, зазначте на змінах, які відбуваються в сфері освіти зокрема початкової. Визначити мету і завдання музично-естетичного виховання в початковій школі, зупиняючись на кожному з них. Висловіть власну думку, щодо завдань музично-естетичного виховання у сучасній українській школі. Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Доведіть, що музичне виховання відіграє велику роль у формуванні естетичних почуттів, естетичного смаку, розвитку музично-творчих здібностей учнів. З цією метою, спираючись на наукові джерела з загальної психології, педагогіки, естетики, розкрийте сутність понять: естетичні почуття та їх різновиди; естетичний смак та шляхи його розвитку; загальні та спеціальні здібності, характеристика музичних здібностей. Складіть схему взаємозв'язку цих категорій.

Контрольні питання:

1.Поясніть, чому музичне виховання вважається важливим чинником духовного розвитку особистості дитини, у чому проявляється особливість його впливу.

2.Розкрийте в історико-педагогічному аспекті, спираючись на погляди видатних мислителів минулого та сучасності, важливість музики та музичного

виховання у розвитку моральних якостей людини. Наведіть приклади із літературних та відео джерел.

3. Обґрунтуйте роль музичної культури як важливої й невід'ємної частини духовної культури особистості.

Література основна: 3, 8, 19.

Література додаткова: 4, 5, 6, 9.

Семінарське заняття 2

Характеристика нормативних документів освітньої галузі «Мистецтво»

Етапи проведення заняття:

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1. Мета і завдання музичного виховання у Новій українській школі.

2. Основні положення Державного стандарту початкової освіти щодо освітньої галузі «Мистецтво» (Музичне мистецтво).

3. Характеристика типових освітніх програм О.Я. Савченко та Р.Б.Шияна. Принципи викладання музичного мистецтва в початковій школі.

1. На основі вивчення програми Нова українська школа проаналізуйте мету і завдання початкової школи. Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Проаналізуйте основні положення Державного стандарту початкової освіти щодо освітньої галузі «Мистецтво» (Музичне мистецтво).

3. Дайте характеристику змісту типових освітніх програм за ред. О.Я. Савченко та Р.Б. Шияна.

Контрольні питання:

1. Визначте основні тенденції розвитку початкової освіти у ХХІ столітті.

2. Розкрийте фактори, що сприяли розробці програми Нова українська школа.

3. Які нові підходи в організації освітнього процесу зазначено у програмі Нова українська школа?

Практичні завдання:

1. Випишіть основні положення Державного стандарту початкової освіти щодо музичної освіти учнів.

2. Законспекуйте основні положення типових освітніх програм за ред. О.Я. Савченко та Р.Б. Шияна.

3. Розкрийте особливості основних принципів викладання музичного мистецтва в початковій школі. Складіть їх перелік.

Література основна: 7, 13, 14, 22, 26, 27.

Література додаткова: 7, 8, 10.

Семінарське заняття 3

Роль учителя у музичному вихованні школярів

Етапи проведення заняття:

- I. Визначення цілей заняття.
- II. Огляд літератури за темою.
- III. Обговорення питань:
 1. Професійні вимоги до вчителя музичного мистецтва.
 2. Зміст методичної підготовки вчителя щодо здійснення музично-педагогічної діяльності.
 3. Свобода і творчість вчителя в процесі викладання дисципліни «Мистецтво».

1. Розкриваючи перше питання, зверніться до Концепції «Нова українська школа» та нової редакції Державного стандарту початкової освіти, в яких зазначається, що *компетентнісний підхід* передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення таких результатів, які ієрархічно підпорядковані компетентності учнів, а саме: ключовій, загальнопредметній і предметній. Визначені Державним стандартом початкової освіти вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з освітньої галузі «Мистецтво» у свою чергу висувають вимоги й до професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

2. У структурі змісту освіти виокремлено три змістові лінії (замість наявних у попередньому стандарті п'яти): *музична, образотворча* (домінантні) та *мистецько-синтетична* (додаткова). Розкрийте зміст методичної підготовки вчителя щодо здійснення музично-педагогічної діяльності.

3. Ознайомтесь з працями Д.Б.Кабалевського, його трактуванням «свободи та творчості вчителя музики». Висловіть свої думки щодо розуміння цього поняття.

Контрольні питання:

1. Які основні вимоги до підготовки вчителя початкових класів у руслі новітніх змін.
2. Схарактеризуйте роботу вчителя на уроці музики за багатоплановістю видів його діяльності.

Практичні завдання:

Завдання №1. Випишіть основні компетентності вчителя щодо здійснення мистецької освіти.

Завдання №2. Розкрийте сутність а) вокальної, б) диригентсько-хорової, в) загально-теоретичної, г) виконавської підготовки вчителя. Заповніть таблицю 1.

Види музичної підготовки

№	Види музичної підготовки	Зміст підготовки
1.	Загально-теоретична	
2.	Вокальна	
3.	Диригентська-хорова	
4.	Виконавська	

Завдання №3. Підготуйте есе на тему: «Свобода і творчість вчителя в процесі викладання дисципліни «Мистецтво».

Література основна: 7, 12, 15, 24, 26, 27.

Література додаткова: 4, 6, 8.

Семінарське заняття 4**Урок музики як основна форма музичного виховання і навчання школярів**

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1. Особливості уроку музики як уроку мистецтва.
2. Особливості різних видів мистецтв на уроці музики.
3. Кабінет музичного мистецтва.

1. Проаналізуйте, в чому проявляються особливості уроку музики у порівнянні з іншими уроками. Чи вважаєте ви особливістю у створенні емоційної атмосфери уроків музики музичного вітання, а також вхід учнів до класу та вихід під музику.

2. Ефективність звернень до творів інших видів мистецтва на уроках музики полягає не в їх кількості, а в доцільності використання для заглиблення в художній світ твору. Це дозволяє розв'язувати складні завдання прилучення учнів до естетичного осягнення й переживання змісту музичних творів з опорою на весь художній досвід учнів, без нав'язливого втручання в тонку сферу художньої діяльності людини. Доведіть, що на уроках музики художньою домінантою, яка визначає педагогічну доцільність використання творів інших видів мистецтва, має виступати саме музика.

Порівнюючи музичні твори з творами інших видів мистецтва, доцільно простежувати з школярами ті зв'язки між ними, які кореняться в їх спільному походженні. Слід поступово підводити учнів до думки, що взаємодія музики з іншими мистецтвами можлива тому, що сфери вираження мистецтв не замикаються в колі своєї своєрідності, а взаємозбагачують одна одну.

Пам'ятайте, що співдружність різних видів мистецтва буде доцільною і дійсно творчою лише за умови, коли кожен вид мистецтва збереже свою специфіку, свою форму художнього мислення. Коли ж ця специфіка не враховується, то взаємодія мистецтв порушується і втрачає педагогічну доцільність. Проводячи паралелі з іншими видами мистецтва, не слід перетворювати музику в ілюстрацію до якоїсь картини чи літературного твору.

3. Розкрийте значущість кабінету музичного мистецтва в школі, його роль у формуванні уявлень учнів про музичні інструменти, дидактичну музичну наочність тощо.

Контрольні питання:

1. Визначити ознаки двох підходів до музики – як до виду мистецтва і як до предмету виховання.
2. Які завдання вирішує вчитель на уроці мистецтва?
3. Які вимоги висуваються до уроку музичного мистецтва?
4. Розкрийте, яким чином відбувається взаємодія різних видів мистецтва на уроці. Як запобігти їх механічному поєднанню?

Практичні завдання:

Завдання №1. Складіть перелік необхідного приладдя для проведення повноцінного уроку музичного мистецтва?

Література основна: 21, 23, 24, 25.

Література додаткова: 4, 7, 8.

Семінарське заняття 5

Типи уроків музичного мистецтва

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1. Характеристика типів уроку.
2. Поєднання ігрових та навчальних форм музичної діяльності.
3. Заключний урок-концерт.

1. У дидактиці існують декілька типів уроку. Схарактеризуйте, які типи уроку найбільш мають місце у проведенні уроків з мистецтва. Доведіть, в чому полягають особливості структурних компонентів уроку музичного мистецтва. Перелічіть їх.

Побудова уроку залежить від його змісту, навчального матеріалу, а саме – музичних творів, що забезпечують розкриття теми уроку, вирішення його цілей і завдань. Дидактична структура уроку великою мірою залежить і від педагогічної майстерності вчителя музики, його естетичних та

педагогічних уподобань, наданні переваги певному компоненту (вокально-хоровій роботі, музикуванню, сприйманню музики тощо).

2. Поєднання ігрових та навчальних форм музичної діяльності у структурі уроку музики може бути розширено за рахунок різноманітних форм спілкування учнів із музичним мистецтвом (танцювальних рухів під музику, пластичного інтонування, диригування, інсценізації, гри, музичних та живописних, літературних творчих завдань).

У музичній педагогіці застосовується поняття «драматургії уроку музики», яке ввів до професійного використання Д.Б.Кабалевський. Розкрийте сутність цього поняття.

3. У кінці навчального року з дисципліни «Мистецтво» (Музичне мистецтво) проводиться заключний урок-концерт до якого готуються і вчитель, і учні протягом останньої чверті. Для підготовки та проведення уроку-концерту необхідні умови (педагогічні, психологічні, естетичні).

Контрольні питання:

1. Назвіть, які типи уроків існують в дидактиці?
2. Схарактеризуйте, які типи уроку найбільш мають місце у проведенні уроків з мистецтва.
3. Доведіть, в чому полягають особливості структурних компонентів уроку музичного мистецтва. Перелічіть їх.
4. Яку роль відіграє заключний урок-концерт у діяльності вчителя та у музичному вихованні учнів: визначити мету і завдання такого типу уроку.

Практичні завдання:

Завдання №1. На основі вивчення теоретичного матеріалу заповніть таблицю 2.

Таблиця 2

Ігрові та навчальні форми музичної діяльності

№	Ігрові та навчальні форми музичної діяльності	Види завдань
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

Завдання №2. Розробіть план-конспекту уроку з музичного мистецтва.

Рекомендації:

1. Кожен студент розробляє самостійно план-конспект уроку з музичного мистецтва, в якому визначає всі необхідні компоненти: тему, мету, завдання, тип уроку, обладнання тощо.

2. Повністю прописує хід уроку та вказує кількість часу на кожен вид виконання музичного завдання.

3. Визначає необхідний музично-дидактичний матеріал: наочність, музичні твори, музичні інструменти та ін., що розкривають зміст уроку.

4. Визначає методи музичного виховання та навчання молодших школярів, способи взаємодії та спілкування з учнями на уроці.

Література основна: 21, 23, 24.

Література додаткова: 1, 2, 3, 4, 9, 10.

Змістовий модуль. Основні види музичної діяльності на заняттях з музичного мистецтва у початковій школі

Семінарське заняття 6

Види музичної діяльності молодших школярів на уроці музичного мистецтва

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1. Хоровий спів як засіб духовного розвитку особистості школярів.
2. Музичне сприймання як основа музичної культури школярів.
3. Музично-ритмічна діяльність
4. Гра на дитячих музичних інструментах.
5. Музична творчість на заняттях музичного мистецтва.

1. На уроці мистецтва відбувається поєднання різних видів музично-творчої діяльності школярів.

1) хорового співу як засобу духовного розвитку учнів. Які вправи у процесі розспівування застосовуються для розвитку вокально-хорових навичок, в тому числі й навичок багатоголосного співу (вокально-хорові вправи); вправи на основі мелодії пісень, для сольфеджування, за відносною системою сольмізації, фонопедичні вправи. Зверніть увагу на виконання народних пісень та троїстих музик.

Розучування пісні - це важливий етап уроку, бо хоровий спів є головним видом масової музичної діяльності, один з найулюбленіших видів виконавської творчості учнів. Особливості використання гри «Луна». Що таке «Звичайна» луна та «Розумна» луна?

2. Музичне сприймання як основа музичної культури школярів. Слухання музики (сприймання музики) - один з головних видів діяльності на уроці

музичного мистецтва. Цей компонент уроку музики потребує підготовчої роботи та розглядається як процес.

3. До окремого елементу уроку може бути включена музично-ритмічна діяльність тобто ритмічні вправи. Розкрийте спрямованість виконання музично-ритмічних рухів (рухів під музику), на пластичне вираження музики, а саме:

а) загальних особливостей - характеру, настрою, образу музичного твору;

б) специфічних властивостей – засобів музичної виразності (елементів музичної мови);

в) жанрових особливостей (пісенність, танцювальність, маршовість), оркестровки (імітація гри на музичних інструментах).

4. Музикування на дитячих музичних інструментах як вид музичної діяльності: мета, завдання, різновиди музичних задач. Ознайомлення учнів з прийомами гри на музичних інструментах. Роль шумового оркестру у розвитку метро-ритмічного відчуття музики дитиною.

5. Особливості проявлення музичної творчості учнів на уроці – це зацікавлення дітей винаходом власної інтерпретації музичного твору, підголосків і варіантів наспіву, власного варіанту інсценізації пісні, власного елементарного інструментального супроводу, власної вправи для розспівування тощо.

Матеріали, що можуть спонукати до творчості: віршований і прозаїчний текст, його зміст, звукові фарби й інтонації (шлях від мовного ритмо-інтонування до ритмо - інтонування музичного); оточуючий дитину світ звуків - цокіт копит, щибетання птахів, стукіт падаючих крапель, вигуки голосів, дзенькіт дзвонів тощо; програмно-ілюстративні завдання; ритми рухів, у тому числі танцювальних, образних

Розкрийте особливості спрямування учнівської творчості в різних напрямках: літературному, образотворчому, театральному - драматичному і музичному.

Контрольні питання:

1. Назвіть етапи розучування пісні протягом декількох уроків.
2. Назвіть компоненти слухання музики.
3. Наведіть приклади відтворення рухами засобів музичної виразності (за вибором студента).
4. Наведіть приклади інтерпретації народної пісні засобами шумового оркестру. Наведіть приклади творчих завдань з кожного напрямку.

Практичні завдання:

Завдання №1. Визначте етапи процесу опрацювання творів для слухання. Заповніть таблицю 3.

Етапи сприймання музичного твору

№	Етапи сприймання музичного твору	Зміст етапу
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

Література основна: 1, 2, 21, 24, 25, 26, 27.

Література додаткова: 1, 2, 11, 12, 13.

Семінарське заняття 7**Позакласна музично-естетична робота вчителя**

I. Визначення цілей заняття.

II. Огляд літератури за темою.

III. Обговорення питань:

1. Позакласна музично-естетична діяльність.
2. Форми позакласної музичної діяльності.
3. Співпраця із батьками.

1. У музично-естетичному розвитку особистості учня велику роль відіграє позакласна діяльність, яка має свою мету, завдання та специфіку проведення. Розкрийте мету, завдання та специфіку позакласної музично-естетичної діяльності.

2. У практиці педагогічної діяльності вчителя використовуються різні форми позакласної музичної діяльності. У теперішній час з'являються й нові сучасні форми, в яких із задоволенням беруть участь школярі. Наведіть приклади щодо використання у позакласній музично-естетичній діяльності флеш-мобів, театральних вистав, конкурсів талановитих учнів.

3. Ефективна робота закладу початкової освіти неможлива без співпраці, взаєморозуміння та взаємопідтримки між школою та батьками. З цією метою необхідно проводити анкетування серед батьків, враховувати всі побажання щодо покращення подальшої роботи з учнями. Багато позитивних емоцій, радості від спілкування та спільного відпочинку приносять шкільні родинні свята, спортивні змагання, різноманітні заходи, на яких учні, батьки та вчителі можуть розкрити свої таланти, кращі якості характеру, проявити повагу та любов один до одного.

Контрольні питання:

1. У чому полягає мета, завдання та специфіка позакласної музично-естетичної діяльності?
2. Які виховні завдання вирішують сучасні форми музично-естетичних заходів?

Практичні завдання:

Завдання №1. Розробити сценарій музично-виховного заходу для учнів початкової школи.

Етапи підготовки:

- I. Група студентів поділяється по 7-8 осіб.
 - II. Визначення тематики музично-виховного заходу для певного класу (з першого по четвертий).
 - III. Розробка плану-сценарію заходу.
 - IV. Розучування всіх музично-літературних та танцювально-ритмічних номерів; підготовка костюмів.
 - VI. Проведення музично-виховного заходу відбувається на лабораторному занятті за планом його проведення. Підготовка та оформлення аудиторії. Тривалість проведення музично-виховного заходу 30-35 хв.
- Сценарій музично-виховного заходу в оформленому вигляді студенти здають викладачеві.

Завдання №2. Підготувати письмове повідомлення на тему: «Досвід вчителів початкових класів щодо успішної співпраці з батьками».

Література основна: 8, 18, 19, 23, 24.

Література додаткова: 1, 4, 9, 11.

Семінарське заняття 8

Концепції музичного виховання дітей

- I. Визначення цілей заняття.
- II. Огляд літератури за темою.
- III. Обговорення питань:
 1. Концепції музичного виховання дітей в Україні (М. Леонтовича, В.Верховинця, К. Стеценка).
 2. Концепції музичного виховання дітей К.Орфа, З.Кодая.
 3. Система музичного виховання Д.Б.Кабалевського.

Музичне виховання дітей в Україні має свою історію. Починаючи з часів Володимира Великого навчання музиці було обов'язковим для дітей. Протягом століть формувалися погляди провідних педагогів на вдосконалення методики навчання дітей музиці, освоєння музичного мистецтва та розвиток музикальності дітей. Існує декілька концепцій музичного виховання дітей як в Україні, так і в країнах світу.

Контрольні питання для обговорення:

1. В чому полягає специфіка концепції музичного виховання автора?
2. Що нового внесено в теорію і методіку музичного виховання завдяки даній концепції?

Практичні завдання:

Завдання №1. Підготувати доповідь про різні концепції музичного виховання дітей (за вибором студентів). Проаналізувати особливості кожної із названих концепцій музичного виховання дітей, визначити відмінності у підходах до розвитку музичних здібностей дітей.

Література основна: 3, 8, 16, 17, 28.

Література додаткова: 4, 5.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Модульна контрольна робота №1

1. Розкрити виховну функцію музичного мистецтва. Розкрити сутність понять: «музичне виховання», «музична освіта», «музична культура».
2. Характеристика основних змістових ліній освітньої галузі «Мистецтво».
3. Принципи викладання музичного мистецтва в початковій школі.
4. Зміст компонентів музичної освіченості учнів початкової школи.
5. Назвати професійно значущі особистісні якості вчителя музики.
6. Компетентнісний підхід до уроку музичного мистецтва.
7. Класифікувати методи музичного виховання.
8. Кабінет музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.
9. Типова освітня програма (за ред. О.Савченко).
10. Типова освітня програма (за ред. Р.Шияна).

Модульна контрольна робота №2

1. Урок музики як основна форма музичного виховання і навчання школярів.
2. Типи уроків з музичного мистецтва.
3. Визначити провідні види музичної діяльності.
4. Хоровий спів як головний вид музичної діяльності учнів на заняттях музичного мистецтва в початковій школі.
5. Вимоги до змісту пісенного репертуару для дітей.
6. Слухання музики як вид музичної діяльності учнів на заняттях музичного мистецтва в початковій школі.
7. Гра на музичних інструментах як вид музичної діяльності учнів на заняттях музичного мистецтва в початковій школі.
8. Сутність музично-ритмічної діяльності. Жанрові особливості музики в музично-ритмічних рухах.
9. Музична творчість на заняттях музичного мистецтва як засіб розвитку креативності учнів.
10. Зміст теоретичного навчання музики у учнів початкових класів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Хто є першим автором програми предмету «Музика»:

- 1) О. Ростовський;
- 2) Д. Кабалевський;
- 3) Н. Ветлугіна;
- 4) З. Кодаї;
- 5) Л.Лобова.

2. Які дитячі мелодійні інструменти відносяться до ударних:

- 1) металофон;
- 2) гусла;
- 3) гармошка;
- 4) румба;
- 5) металічний трикутник.

3. Вказати рівні музичного сприймання:

- 1) диференційований;
- 2) від легкого до важкого;
- 3) моделювання;
- 4) порівняння;
- 5) від простого до складного.

4. Музично-сценічний твір, у якому поєднується музика, література, хореографія та образотворче мистецтво:

- 1) опера;
- 2) мюзикл;
- 3) балет;
- 4) кантата;
- 5) ораторія.

5. Музика, призначення для виконання на музичних інструментах:

- 1) вокальна;
- 2) камерна;
- 3) інструментальна;
- 4) фортепіанна;
- 5) симфонічна.

6. Одноголосне вираження музичної думки:

- 1) мелодія;
- 2) музика;
- 3) пісня;
- 4) серенада;
- 5) речення.

7. Що є основним виражальним засобом в опері?

- 1) танець;
- 2) спів;
- 3) слово;
- 4) увертюра;
- 5) пантоміміка.

8. Музичними називаються такі звуки як:

- 1) не мають точно визначеної висоти;
- 2) мають лише гучність та тривалість;
- 3) тембр;
- 4) мають точну визначену висоту та інтонацію;
- 5) кількість висоти та сили оберту.

9. Що таке «полька»?

- 1) тридольний повільний танець;
- 2) чотиридольний швидкий танець;
- 3) дводольний швидкий танець чеського походження;
- 4) тридольний помірний танець австрійського походження;
- 5) чотиридольний помірний танець польського походження.

10. Музичний діапазон – це...

- 1) тривалість звуку;
- 2) висота звуку;
- 3) гучність звуку;
- 4) весь обсяг звуків голосу чи інструменту;
- 5) тривалість коливань джерела звуку.

11. Швидкість звуку – це...

- 1) динаміка;
- 2) ритм;
- 3) регістр;
- 4) темп;
- 5) тембр.

12. Невелика інструментальна п'єса наспівного характеру:

- 1) пісня;
- 2) вокаліз;
- 3) арія;
- 4) речитатив;
- 5) аріозо.

13. Упорядковане чергування музичних звуків – це...

- 1) тембр;
- 2) ритм;
- 3) темп;

- 4) пульс;
- 5) розмір.

14. Виконання пісні без інструментального супроводу:

- 1) тарантела;
- 2) інтродукція;
- 3) а капела;
- 4) арія;
- 5) колискова.

15. До складу симфонічного оркестру не входять:

- 1) скрипки;
- 2) віолончель;
- 3) баян, сопілка;
- 4) гобой, кларнет;
- 5) литаври.

16. Козачок – це...

- 1) білоруський народний танок;
- 2) грузинський народний танок;
- 3) російський народний танок;
- 4) український народний танок;
- 5) чеський народний танок.

17. Високий дитячий голос зі специфічним звучанням :

- 1) тенор;
- 2) дискант;
- 3) альт;
- 4) мецо-сопрано;
- 5) сопрано.

18. Музичний твір для будь-якого інструмента, що «змагається» з оркестром:

- 1) симфонія;
- 2) сюїта;
- 3) концерт;
- 4) опера;
- 5) соната.

19. Назвати етапи розучування пісні:

- 1) художнє виконання пісні ;
- 2) сольфеджування;
- 3) розспівування;
- 4) робота над піснею;
- 5) вивчення 2-го куплету.

20. Хто з авторів розробив систему музично-ритмічних рухів?

- 1) Г.Жак-Далькроза;
- 2) З.Кодаї;
- 3) К.Орф ;
- 4) В.Верховинець;
- 5) Д.Кабалевський.

21. Види музично-ритмічного навчання:

- 1) мелодійна побудова пісні;
- 2) хороводи; ритмічний диктант
- 3) сольфеджування;
- 4) визначення темпу;
- 5) визначення динамічної побудови пісні.

22. До видів музичної діяльності відносять:

- 1) музичне сприймання; музично-ритмічні рухи;
- 2) оптимізація навчального процесу;
- 3) визначення ладу і тональності;
- 4) сольфеджування;
- 5) музично-ритмічні вправи.

23. Гурткові форми позакласної роботи:

- 1) концерт-лекція;
- 2) вокальний ансамбль; ансамбль сопілкарів;
- 3) свято пісні;
- 4) музичні лекторії.

24. Струнними дитячими музичними інструментами є:

- 1) цимбали; цитра;
- 2) румба;
- 3) гармоніка;
- 4) сопілка;
- 5) металофон.

25. Методами стимулювання музичної діяльності є:

- 1) бесіда;
- 2) моделювання;
- 3) пояснення;
- 4) ситуація успіху; проблемно-пошукова ситуація;
- 5) музичних колекцій.

26. Виділити методи активізації музичного сприймання:

- 1) ілюстрація;
- 2) розповідь;
- 3) сугестивний метод; порівняння;

4) асоціативного пошуку;

27. До складу оркестру дитячих музичних інструментів відносять:

- 1) скрипка;
- 2) рояль;
- 3) арфа;
- 4) маракаси; металофон;

28. Назвати елементи мелодичної імпровізації:

- 1) сольфеджування;
- 2) складання мелодії на заданий ритм; мелодизація слів, віршів;
- 3) слуховий аналіз мелодії пісні;
- 4) художнє виконання пісні.

29. Духовими дитячими музичними інструментами є :

- 1) цимбали;
- 2) ксилофон;
- 3) румба;
- 4) гармоніка;
- 5) маракаси.

30. Виберіть терміни, які характеризують поняття «хорові навички»:

- 1) співацька постава;
- 2) спів по нотах;
- 3) ансамбль; стрій ;
- 4) звукоутворення;
- 5) чистота інтонування.

Ключ до відповідей на тестові завдання з курсу «Інструментальна та хорова діяльність з методикою викладання музики»

1 – рівень

№ завдання	Правильна відповідь	№ завдання	Правильна відповідь	№ завдання	Правильна відповідь
1.	2	11.	4	21.	2
2.	1	12.	2	22.	1
3.	1	13.	2	23.	2
4.	1	14.	3	24.	1
5.	3	15.	3	25.	4
6.	1	16.	4	26.	3
7.	2	17.	2	27.	4
8.	4	18.	3	28.	2
9.	3	19.	1	29.	4
10.	4	20.	1	30.	3

ОПИС ЗМІСТУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Виконання індивідуально-творчих завдань до семінарських заняттях за різними видами музичної діяльності передбачає:

1. Підготовку та проведення тематичного музично-виховного заходу.
2. Підготовку дидактичного матеріалу для проведення занять з музичного мистецтва.

1. Проведення музично-виховного заходу з учнями початкової школи передбачає один із напрямів здійснення музичного виховання учнів. Враховуючи календарно-тематичне планування з виховної роботи на навчальний рік, вчитель розробляє сценарій виховного заходу. Мета і завдання заходу повинно виходити із напрямку естетичне виховання школярів. Тематика заходу обирається вчителем заздалегідь та складається повний сценарій музично-виховного заходу. Наприклад, захід на тему «Моя сім'я», «Велика родина: від батька до сина», «Зимова казка», «Зустрічаємо Новий рік», «Свято для мами» тощо. Необхідно визначити у музичний репертуар для співу, музику для супроводу, музично-ритмічні рухи тощо.

На підсумковому заняття студенти проводять виховний захід, об'єднуючись у групи, попередньо проводять репетиції виховного заходу, підготовлюють костюми, музичний супровід, естетичне оформлення приміщення.

2. Підготовка дидактичного матеріалу для проведення занять з музичного мистецтва передбачає цілеспрямовану роботу студента протягом усього навчального року.

До складу портфоліо повинні увійти матеріали за такими розділами: пісні шкільного репертуару за тематичними напрямками, музична грамота, слухання музики.

Студент, який не підготував дидактичні матеріали щодо проведення занять з музичного мистецтва, до заліку не допускається.

Критерії оцінювання самостійної навчальної діяльності студентів з дисципліни «Інструментальна та хорова діяльність з методикою викладання музики»

Індивідуальне навчально-дослідне завдання	
Змістовність, глибина висвітлення досліджуваної проблеми.	0-2 бали
Логіка, чітка послідовність висвітлення історичних подій чи поглядів освітніх діячів.	0-2 бали
Правильність постановки мети та завдань індивідуального навчально-дослідного завдання, методів, використаних в ході дослідження.	0-2 бали
Об'єктивність, коректність, переконливість висновків дослідження.	0-2 бали

Відповідність технічного та літературного оформлення роботи вимогам. Відсутність мовних помилок.	0-2 бали
Максимальна кількість балів	10 балів

Розподіл балів за виконаними завданнями

	Самостійна робота студента та робота на семінарі
0 балів	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність на занятті з поважної чи неповажної причини; - відмова від відповіді на запитання за змістом теми; - фрагментарне відтворення незначної частини навчального матеріалу; відтворення менше половини навчального матеріалу; - відсутність правильної відповіді на додаткові запитання або відмова від відповіді на них.
1 бал	<p>демонстрація знань і розуміння основних положень навчального матеріалу з теми, правильна, але недостатньо обґрунтована відповідь;</p> <ul style="list-style-type: none"> - практичне завдання до заняття виконано частково або містить певні неточності. - відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак містить неточності.
2 бали	<p>демонстрація глибоких, міцних знань;</p> <ul style="list-style-type: none"> - аргументоване використання набутих знань у нестандартних ситуаціях; - самостійний аналіз, оцінка, узагальнення навчального матеріалу; <p>повна та логічна відповідь на додаткові запитання за змістом теми.</p>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Аристова Л.С. Музичне мистецтво: підручник для 1 класу /Л.С.Аристова, В.В.Сергієнко. Київ: Освіта, 2012. 128 с.
2. Аристова Л.С. Музичне мистецтво: підручник для 3 класу /Л.С.Аристова, В.В.Сергієнко. Київ: Освіта, 2013. 112 с.
3. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти: навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2007. 348 с.
4. Калініченко О.В. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Освіта, 2019. 112 с.
5. Кізілова Г.О., Шулько О.А. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2018. 144 с.
6. Кізілова Г.О., Шулько О.А. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2019. 144 с.
7. Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга -Богдан, 2019. 152 с.
8. Кондратова Л.Г. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2019. 152 с.
9. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf>... (дата звернення 21.02.2019 р.).
10. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2007. 216 с.
11. Лемешева Н.А. Мистецтво: підруч. інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти /Н.А.Лемешева. Кам'янець - Подольський: Абетка, 2018. 128 с.
12. Лобова О.В. Музичне мистецтво: підруч. для 1 класу. Київ: Школяр, 2012. 144 с.
13. Лобова О.В. Музичне мистецтво: підруч. для 3 класу. Київ: Школяр, 2012. 144 с.
14. Лобова О.В. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Школяр, 2018. 144с.
15. Лобова О.В. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Школяр, 2019. 144 с.
16. Масол Л. Новий стандарт мистецької освіти: науковий коментар до основних змін. URL:<http://mon.gov.ua/2016/08/17mon>. (дата звернення 22.01.2019 р.).
17. Масол Л.М. Искусство: учебник интегрированного курса для 1 класса завед. общ. сред. образования/ Масол Л.М., Гайдамака Е.В., О.Н.Колотило. Киев: Генеза, 2018. 144 с.

18. Масол Л. М. Мистецтво: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2019. 112 с.
19. Музичне мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 15.09.2019).
20. Музична педагогіка: навч. посіб. /О.М.Олексюк. Київ: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. 248с.
21. Музично-педагогічна концепція Д.Б. Кабалевського. URL: <http://ifreestore.net/5419/9/>
22. Музично-педагогічна система Карла Орфа. URL: <https://museduc.wixsite.com/music-club/single-post/2015/>.
23. Нестерович Б. І. Педагогічні основи позакласної музично-виховної роботи в школі: навчальний посібник. Видання 2-ге доп. Вінниця: ФОП Данилюк В. Г., 2015. 273 с.
24. Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера муз. мистецтва: навч. посіб. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
25. Островський В.М. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Богдан, 2019. 152 с.
26. Печерська Е.П. Уроки музики у початкових класах: навч. посіб. Київ: Либідь, 2010. 272 с.
27. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 688 від 24.07.2019}. URL: <http://www.ukr.life/uk/osvita/pro-vnesennya-zmin-do-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti-2019/>. (Дата звернення: 30.09.2019).
28. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: навч.-метод. посібник. Тернопіль, 2006.
29. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.– метод. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
30. Рубля Т.Є. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2019. 104 с.
31. Типова освітня програма/ під керівництвом О.Я. Савченко. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 15.09.2019)
32. Типова освітня програма /під керівництвом Р. Б. Шияна. URL. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 15.09.2019).
33. Човрій С.Ю. Музично-педагогічна концепція Золтана Кодая. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6471/1/> (дата звернення 08.10.2019).

Допоміжна:

1. Богун З. Інноваційні форми та методи роботи в хоровому колектив. *Початкова школа*. 2011. № 6. С. 24-26.
2. Бойченко С. Творче музикування: універсальний засіб прояву природної музикальності дитини. *Музичний керівник*. 2012. № 1. С. 23-24.
3. Ватаманюк Г. Тематичні заняття з музики у 1 класі. *Початкова школа*. 2011. № 6. С. 21-24.
4. Кабалевский Д. Б. Музыка и музыкальное воспитание: муз.пособие. Москва: Знание, 1984. 64 с.
5. Красовська О.О. Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво»: навч. посіб. Львів: Новий світ. 2000. 2018.152 с.
6. Літвінова О. Система музичного виховання школярів: методичні нотатки. *Шкільний світ*. 2012. № 19. С. 5-9.
7. Москаленко А. Оптимізація здоров'я дітей на музичних заняттях *Музичний керівник*. 2011. № 10. С. 9-13.
8. Сіротіна Т. Такий необхідний предмет «Музика»: про загальні тенденції в сучасній музичній педагогіці. *Шкільний світ*. 2009. № 38. С. 12-16.
9. Скоромний В.П. Аналіз музичних творів: практикум /В.П. Скоромний. Київ: Ліра, 2017. 17 с.
10. Скоромний В.П. Музично-текстологічний аналіз: практикум /В.П.Скоромний. Київ: Ліра, 2017. 92 с.
11. Ткаченко Л. Особливості уроку музики як шкільного предмета і як уроку мистецтва. *Завуч*. 2003. № 1. С. 10-11.
12. Турчин Т. Застосування осучаснених форм музичного навчання молодших школярів як передумова їх творчого розвитку. *Рідна школа*. 2011. № 7. С. 64-68.
13. Хлебникова Л. Особливості навчання музичного мистецтва за новими програмами у 1 класі (І семестр. *Початкова школа*. 2012. № 10. С. 37-40.
14. Чігріна В. Радість творення: активний розвиток музичних здібностей учнів за допомогою творчих засобів. *Шкільний світ*. 2009. № 2. С. 7-9.
15. Чумакова К. Основи вокальної майстерності. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 3. С. 16-18.
16. Шевченко І. Розвиток вокально-хорових умінь дітей молодшого шкільного віку. *Позашкілья. Сер. Шкільний світ*. 2012. № 5. С. 21-32.